

A Kőszegi kistérség – Írottkő Natúrpark TERMÉSZETVÉDELMI KISOKOSA

*„Ha vége is lenne holnap a világnak,
én ma mégis ültetnék egy almafa csemétét” – Luther Márton*

Én felelős ökoturista vagyok!

- Felelősségteljes turistaként a természetben mindig betartom ezeket a szabályokat, a magam és a természet érdekében is!
- A természetjárásra készülve előnyben részesítem a vonatot, kerékpárt. Megfontolom, hogy ha autóval utazom, barátaimmal közösen használom a gépkocsit. A természeti területet gyalog járom be, vagy csak az engedélyezett közlekedési eszközt veszem igénybe.
- Amikor barangolásra készülök, jól megválogatom az öltözetemet és a szükséges eszközöket. Alkalmazkodom a természethez, hogy minél többet megismerhessek belőle.
- Figyelem a természet hangjait, szükségtelenül nem keltek zajt, mert ezzel az állatokat és turistatársaimat megzavarom. Én is örülök, ha ők sem zavarnak engem.
- Az állatok megszokták, hogy az emberek az utakon mozognak. Ha elhagyom az utat, az állatok elmenekülnek, így nem tudom őket megfigyelni. A kijelölt útról azért sem térek le, mert így letaposhatok értékes és szép növényeket.
- A természetjárás során keletkező szemetet nem dobom el, hanem visszaveszem a hátizsákomba. Fontosnak tartom, hogy nem hagyok nyomokat, nem szakítok le növényeket, nem viszek haza állatokat és csak a kijelölt helyen gyújtok tüzet.
- A látogatásra kijelölt természeti területeken kilátókat, padokat, tűzrakóhelyeket találok a tartózkodásom kényelme érdekében. Ezeket ott alakították ki, ahol a lehető legkevésbé zavarom a környezetet – itt nyugodtan és eredményesen figyelhetem meg a természetet.
- A védett természeti területeken a szabadban történő sátorozás általában nem engedélyezett, ezért a környéken keresek szállást. Ha olyan szálláshelyet, vendéglőt találok, amit a helyiek működtetnek, támogatom a helyi gazdaságot is. Gyakran megkóstolom a helyi alapanyagokból készült ételeket.
- A kutyámat – saját érdekében is – pórázon tartom.
- A fenti szabályokat mindig észben tartom, mert ha a természet jól érzi magát, én is jól érzem magam benne, és mások gyönyörűségére is szolgálhat.

Országos jelentőségű	Tájegységi jelentőségű	Helyi jelentőségű		
				Sáv főút
				Kereszt összekötő, rövidítő út
				Négyzet szálláshelyhez vezető út
				Kör forráshoz, kúthoz vezető út
				Háromszög hegytetőre vezető út
				Omega barlanghoz vezető út
				Rom romhoz, műemlékhez vezető út
				Körséta rövidebb sétaút
				Alpannonia útvonalak

Magyarországon a natúrparkok elsődleges célja a kiemelt természeti, kulturális, építészeti örökség sokszínűségének megőrzése, bemutatása és fejlesztése. Az Írottktó Natúrpark természeti értékeinek megismerését kiépített tanösvények segítik a Chernel kertben, a Királyvölgyben és a Kőszegi-hegység más-más pontjain.

A Hétforrás, az Írottktó- és az Óház-kilátó, a Stájer-házak vagy az évezredek óta lakott Szent Vid hegy a bakancsos turisták kedvelt célpontja, a kiépített kerékpárút pedig Kőszeg-hegyalja csodálatos tájain vezet keresztül. Az Írottktó Natúrparkért Egyesület egész éven át, hetente gyalogos és kerékpáros túrákat szervez, melyek egy része a Natúrpark osztrák oldalán folytatódik. A kőszegi Bechtold István Természetvédelmi Látogatóközpont interaktív kiállítóterében játékos formában találkozhatunk a természettel.

Ezzel a kiadvánnyal az a célunk, hogy a Kőszegi kistérség lakói minél jobban megismerjék és ezáltal aktívan védjék a térség természeti örökségét, ritkaságait.

Természetvédelmi kisokos

A–Á

Abért-tó (Abért I., Abért II.): 2010 októberében felépítették és felavatták a Lukácsházi Árvíz tározót. Kőszegen és környékén az 1965-ös árvízkor a megáradt Gyöngyös és Perint nagy károkat okozott, különösen Szombathelyen, a környező falvakban és a mezőgazdasági területeken. Az akkori árvíz után javasolták a vízügyi szakemberek, hogy Lukácsháza térségében épüljön egy tározó, amely mentesíti a településeket az árvízi károktól, de a beruházás pénzhány miatt évtizedekig nem valósulhatott meg. Építésével megszűnt a 25 ezer ember életét, javait veszélyeztető árvíz lehetősége, valamint megoldódott a Gyöngyös, Sorok és Perint patak mentén lévő települések, így Szombathely, Lukácsháza, Gyöngyösfalu, Gencsapáti, Balogunyom, Sorkifalud, Sorkikápolna és Zsennye árvízvédelme. Mintegy 3600 hektáros terület mentesült az árvízi kockázattól. A létesítmény árvíz esetén 5,2 millió köbméter vizet képes tárolni. A megépült árvízi tározó völgyzáró gátja 2,4 kilométer hosszú, legnagyobb magassága 8,2 méter. A Lukácsházi Víz tározó két külön tóból áll, melyeket zsilip és töltés oszt meg, ill. köt össze. A tavat Abért-tónak nevezték el az építők emléket állítva egy vízügyes kollégának, Abért László műszaki igazgatóhelyettesnek, aki a tározó építésétől a hazafelé vezető úton baleset következtében elhunyt. A hatalmas töltés és zsilipek megépítését követően a látványos élőlények közül elsőként a madarak foglalták el helyüket a környéken, a vízi növényvilág fejlődik. A tavak környékén megjelent madarak igen jól érzik magukat ebben az új természeti környezetben, mely maga nem védett terület, de a Kőszegi Tájvédelmi Körzet részeként közvetlen közelségben van NATURA 2000-es területekkel, pl. a kőszegi Alsó-réttel.

alpannonia@ tanösvény: Kőszegen a Bechtold István Természetvédelmi Látogatóközpont az alpannonia@ élményút vonal magyarországi kiinduló/végpontja, a Kőszeghez közeli Írott-kő pedig az Országos Kéktúra kiinduló/végpontja. Ez az apropója annak, hogy a Túra- és szabadidőközpontban két tanösvény található: az alpannonia@, és a Kéktúra tanösvény. A sétautak egy 200 m-es körben összeérnek. Az 5-5 állomásból álló tanösvények az alpannonia@ nemzetközi élményút vonal ismertetőjét, 2-2 szakaszának részletes leírását, valamint az Országos Kéktúra történetét és legfontosabb információit tartalmazzák.

Andalgó sétaút tanösvény: A 10 állomásból álló, 2 km-es sétaút a Kőszegi-hegység egyik – korábban igen kedvelt – sétaútvonalát, az ún. Csempész-utat mutatja be. A táblákon a terület történelmi, kulturális eseményeit, értékeit ismerhetjük meg. Első, bevezető tábláját Kőszegen, a Kálvária utca végén találjuk.

Alsó-erdő: A Gyöngyös-patak bal partján, a patak völgyétől keletre elterülő kisebb fennsík jellegű erdőszűrt terület, gazdag gomba- és vadállománnyal.

Apostolok fája: A Hosszú-völgy felső szakaszán elhelyezkedő különleges bükkfa 12 törzssel rendelkezik, amelyek közül sajnos már egyre több szárad el.

Asztal-kő: A Velemből az Írott-kőre vezető piros turistaútról leágazó jelzésen kb. 100 méterre található. A magányosan álló szikla – hasonlóan a pár kilométerre található Kalapos-kövekhez – vulkáni eredetű metamorf kőzetből, zöld palából épül fel. Az egykori tengeralatti vulkán anyagába nagy mennyiségű mészsavanyag keveredett, ez a beszívó csapadékvíz hatására kioldódott a kőzetből és ennek következtében a kőzet szerkezete fellazult, felgyorsítva az eróziót. A mészsavanyag egyenetlenül, hol igen nagy, hol alacsony koncentrációban halmozódott fel, ez okozza a különleges sziklaforma kialakulását.

Árpád-forrás: A Vöröskeresztől DK-i irányban 1000 m-t haladva, a Kéktúra útvonalától kb. 200 m-re, É-i irányban található foglalt forrás. Vízügyi tájékoztató: Hármaspatak – Vogelsangbach – Güns – Gyöngyös-patak.

B

Borha-forrás: Velemből az ún. Tervúton Kőszeg felé haladva a Szent Vid alatti elágazás után az első, jobb hajtókanyartól 200 méterre található. Vízügyi tájékoztató: a Szerdahelyi-patak – Gyöngyös-patak, a forrásvíz hőmérséklete 11,4 °C. Vízhozama átlagosan 16 l/perc.

Büdös-kút: A Vöröskeresztől kb. 1100 m-re DNy-ra, az Árpád-forrással egy vonalban, K-i irányban haladva tovább kb. 500 m-re található a foglaltatlan forrás. Vízügyi tájékoztató: a Hármaspatak – Vogelsangbach – Güns – Gyöngyös-patak. A forrás vízhozama kb. 5 l/perc (becsült adat).

C-Cs

Chernel-kert: Kőszeg északkeleti részén, a Címerpajzs dűlőben található a helyi védettséget élvező Chernel-kert. Egykor a Chernel család birtoka volt, melyet gazdasági célokra használtak mindaddig, míg Chernel István, a jeles ornitológus emlékkertté, madárvédelmi mintateleppé nem alakította. A mai arborétum kialakításához 1898-ban fogott hozzá, amikor nemzeti ünnepek és családi események kapcsán emlékfákat kezdett ültetni (pl. II. Rákóczi Ferenc hamvainak hazahozatalakor), majd sűrű sövényeket alakított ki, hogy a madarak számára megfelelő fészkelő- és búvóhelyet létesítsen. Baráti kapcsolatot ápolt számos környékbeli arborétum gazdájával, s a telepítendő növények egy részét is Kámonból, Szelesteről szerezte be. A kerttel hármaspatak celt kívánt szolgálni, úgy mint madárvédelmi mintaterület létrehozni – ennek mai folytatása a kertben működő madárvédelmi mintatelep –, emlékparkot kialakítani és gyönyörködtetni. Korai halálát követően utódai többé-kevésbé megpróbálták a park értékeit fenntartani. Jelenleg a kert gondos kezelője az Őrségi Nemzeti Park Igazgatósága. A kert mellett 1931-ben állították fel a Chernel István emlékművet, ami Mayer Sándor szombathelyi szobrászművész munkáját dicséri. 2002-ben készült el a Tornai Endre András kőszegi szobrászművész által készített kapu, mely különlegességével sokakat hívogat a kertbe.

Chernel-kerti jegenyefenyő: Kőszegen, a Chernel-kertben találjuk a kb. 100 éves kaukázusi jegenyefenyőt. A fát Chernel István ornitológus ültette a múlt század elején. Törzsén villámcsapás nyomát láthatjuk.

Kiklámén tanösvény: A 4,5 km hosszú, 11 állomásból álló tanösvény témája a Kőszegi-hegység erdőgazdálkodása. A tanösvény a Szent Vidtól a Stájer-házakig vezet a látogatókat. Először a jelzést kell követni a Hörmann-forrásig, majd ott a jelzést a Stájer-házi Erdészeti Erdei Oktatóközpontig.

Kiklámén-forrás: A Stájer-házak közvetlen szomszédságában található, vízügyi tájékoztató: a Stájer-patak – Hármaspatak – Vogelsangbach – Gyöngyös-patak. A forrásvíz hőmérséklete 10 °C, vízhozama átlagosan 8,64 l/perc.

Cseke-forrás: A Velem határában, egy természetes gesztenyefa mellett található forrás eltömődés miatt sajnos elapadt. Vízügyi tájékoztató: a Szerdahelyi-patak – Gyöngyös-patak.

Csillaghúr tanösvény: A 3,5 km hosszú, 30 állomásból álló tanösvény témaja az Írottktó Natúrpark jellemző növény- és madárvilága. Megtekinthető a Kincs Pihenőtől az Óház-kilátóhoz vezető út mentén.

Csónakázó-tó: A Gyöngyös-patak az első duzzasztózsilipet elhagyva a Malomárok mellékágával fogja közre Kőszeg csónakázó- és horgásztavát. A kőszegi Csónakázó-tavat 1978-ban a város északnyugati részén, a Kálvária-hegy lábánál létesítették társadalmi munkával, csónakázási és horgászati céllal. 2006. január 1-től a Kőszegi Sporthorgász Egyesület kezelésébe került a tó, mely átfolyó rendszerének köszönhetően folyamatosan a Gyöngyös mellékágából, a Malomárokából kapja a frissítő vizet. A Csónakázó-tó sekélysege ellenére a megye leghidegebb víztava, ugyanis a jégolvadás 1-1,5 héttel később következik be a megye többi tavához viszonyítva. A 3,3 ha-os tó fokozatosan mélyül 1,5-2 méterig, mely váltakozva enyhén iszapos, kavicsos aljzatú. A tóban a keszgfélék népes családján túl természetesen fogható ponty, amúr, süllő és harcsa is.

D

Doroszlói-patak: A Pogányokon keresztül, Kőszegdoroszlón át a Kőszegszerdahelyi-patakba torkolló vízfolyást az Enikő-forrás táplálja.

E-É

Ebenspanger-forrás: A Kőszegi-hegység legmagasabban fekvő forrásaik közé tartozik, nem foglalt forrás. Megközelíthető a Bozsokról az Írottktó vezető jelzésről leágazó jelzésű úton. A Tündér-kút szomszédságában található forrás 1900-ban kapta a nevét (néhány leírásban csupán János-forrásként szerepel). Névadója az első nyugat-magyarországi turistaszervezet (a Magyarországi Kárpátgyűjtő Vasvármegyei Osztálya) egyik alapítója és titkára. Az ő nevéhez köthetők a Kőszegi-hegység első jelzett turistaútjai.

Elektromos-forrás: A jelzésen, a Kőszeg Velemmel összekötő ún. Terv-útról Velem irányába letérve pár száz méterre található. A forrást az 1970-es évek elején az akkori ÉDÁSZ természetjáró csoportja foglalta, nevét is innen kapta. Vízyűjtője a Kőbányai-patak – Szerdahelyi-patak – Gyöngyös-patak, a forrásvíz hőmérséklete 10,2 °C. Vízhozama átlagosan 24 l/perc.

Enikő-forrás: A jelzésen, a Kőszeg Velemmel összekötő ún. Terv-út egyik bal hajtűkanyarjában található foglalt forrás, melynek vízyűjtője a Doroszlói-patak – Cákai-patak – Szerdahelyi-patak – Gyöngyös-patak. A forrásvíz hőmérséklete 12,3 °C, vízhozama átlagosan 4,28 l/perc.

Eresztvényi cédrus: Kőszeg és Velem között, az ún. Alsó-tervút mentén található esőházzal szembeni gyalogos lejárón jutunk a mintegy 200 méterre lévő Eresztvény majorhoz, melynek udvarán áll a fa. A kb. 120 éves atlaszcédrus a Babó család birtokán kiemelt védelmet és megbecsülést élvez.

Élő erdő tanösvény: Az erdei élővilágot bemutató interaktív tanösvény 2,5 km hosszú, és 11 táblát érint a velemi Szent Vidtől a Hörmann-forrásig. A tanösvény 2012-ben az „Év ökoturisztikai létesítménye” pályázaton 2. helyezést ért el.

F

Fatalin-bükkök: A Pintér-tetőtől az Óház irányába haladva a jelzés mentén elérünk az Ördögtányérhoz, majd pár száz méter után a Fatalin-bükköket találjuk. A közel 300 éves, ún. „hagyásfák” az évszázadok során végzett többszöri fakitermeléstől szerencsére megmenekültek. Ezek a bükkfák közel egyidősek a Stájer-házaknál található tekintélyes méretű, lassan száradásnak induló bükkfával.

Források útja tanösvény: A 14 km hosszú, 11 állomásból álló tanösvény a Kőszegi-hegység 11 kiemelt és foglalt forrását mutatja be. Az útvonal érinti a velemi Vasa-kutat, a Szent Vid alatti Szentkutat, a Gyertyán-kutat, a Jávor-kutat, a Borha-forrást, az Enikő-forrást, az Elektromos-forrást, a Cseke-forrást, a cáki Hordómosó-forrást (másnéven Csorgó, vagy Csobogó-kút), valamint a bozsoki Szentkutat.

G-GY

Gyertyán-kút: A jelzésen a Velem – Hörmann-forrás közötti aszfaltút egyik bal hajtűkanyarjában található foglalt forrás. Vízyűjtője a Szerdahelyi-patak – Gyöngyös-patak, a forrásvíz hőmérséklete 12,2 °C. Vízhozama átlagosan 5 l/perc.

Gyilkos szikla: A közvetlenül a határ mellett található sziklaalakzat nevét a közelében, az 1950-es években történt tragikus eseményről kapta, amikor is egy, a határon átszökni kívánó férfi lelte itt halálát.

Gyöngyösfalusi vadkörtefa: Lukácsházán a Forma Vitrum üzem épülete mellett haladó aszfaltos úton, annak kanyarulatáig, majd arról a kanyarban induló földútra letérve a Csömötei-hegy lábáig haladunk. Gyalogosan továbbhaladva a baloldali úton kb. 100 méter megtétele után elérjük az út mellett táblával jelzett, mintegy 200 éves házi körtefat. A közel 15 m magas és 1 m átmérőjű idős vadkörtefa oltalmát rendkívüli méretei és megjelenése indokolja.

Gyöngyös-patak: A Kőszegi-hegység egyik fő vízyűjtő vízfolyása. A hegységben eredő patakok vízjárása meglehetősen szeszélyes, ugyanis a bőséges és intenzív csapadékhullások során a rövid, nagyvesű patakokon rendkívül gyorsan vonulnak le az árhullámok. Ezek a főfolyókba jutva összegződnek (Gyöngyös, Pinka) és gyakran jelentős áradásokat idéznek elő. A Gyöngyös vízhozama alacsony vízállásnál 0,85 m³/sec, magas vízállásnál 100 m³/sec.

H

Halismereti tanösvény: Kőszegen, a Kálvária hegy lábánál található a 800 m hosszú, 21 állomásból álló tanösvény. A Magyarországon fogható halfajokat mutatja be a Csónakázó-tó körül, ami a város egyik gyöngyszemeként horgászvízként is üzemel. A tó partján található a Horgász Oktatóközpont, melyben a ziverek és környezetük élővilágának bemutatása mellett horgászeszközök, -relikviák is láthatók.

Hármas-patak: A Tábor-hegy és a hegység főgerince között húzódó völgy fő vízgyűjtője, mely már ausztriai oldalon a Vogelsangbach-on keresztül a Gyöngyös-patakba torkollik.

Hétforrás: A rótfalvi katlanvölgyben, az Országos Kéktúra útvonalán, az egykori határőr laktanya szomszédságában található. Vízgyűjtője a Gyöngyös-patak, a forrásvíz hőmérséklete 11 °C, vízhozama átlagosan 113,9 l/perc. A legismertebb és legnépszerűbb forrás első elnevezése már a XIV. században is élt: Várkutának hívták, s az egykori Ó-ház (Ó-vár vagy Felső-vár) vizét adta. A XVIII. sz. végén német neve volt: „Brunnengraben kútja”, azaz magyarul a „Kútvölgye kútja”. A jelenlegi forrásfoglalást 1896-ban, a Millennium tiszteletére építették ki hét kifolyónyílással a hét magyar vezérről elnevezve (bár a forrást már korábban is így nevezték). A Hétforrást Kőszeg neves költője, a XVIII. században élt Rájnis József is megemlíti versében: „Ott amaz hét forrás kelletti tiszta vizét”. A forrás közelében nemrég esőbeállót építettek. A vízgyűjtő medence és a szalonnasütő is felújításra került.

Hétforrás (volt határőrlaktanya): A forrás mellett áll, a vasfüggöny lebontásáig működő határőrlaktanya mára már igen elhanyagolt, veszélyesen romos állapotba került. Jól kivehető a parancsnoki szállás épülete, a legénység épületben a konyha, a kultúrhelyiség (kantin), a körletek.

Hétszemű-völgyi forrás: A Gyertyán-kúttól a Szépkilátó érintésével kb. 300 m-re található a foglalt forrás. Vízgyűjtője a Szerdahelyi-patak – Gyöngyös-patak. A forrásvíz hőmérséklete 13,2°C, vízhozama 7.2 l/perc.

Hordómosó (Csorgó, Csobogó) forrás: A cáki gesztenyések területén, a Cáki-pincesor háza között található foglalt forrás. Vízgyűjtője a Cáki-patak – Doroszlói-patak – Szerdahelyi-patak – Gyöngyös-patak. Vízhozama 7.2 l/perc.

Hörmann-forrás: A Velemből induló felújított aszfaltút végpontja, egyben az Írottktó csúcsára induló 2 km-es turistaút kezdőpontja. Vízgyűjtője a Gyöngyös-patak, a forrásvíz hőmérséklete 10,4 °C. Vízhozama átlagosan 3,48 l/perc. A forrást először Csarmas-kútjának nevezték, a XVIII. században kapta a Hörmann-forrás nevet. Két okból is híres, egyrészt arról, hogy a Kőszegi-hegység legmagasabban fekvő forrása (713 m), másfelől Bethlen Gábor korának tragikus sorsú várnagyáról, Hörmann Mihályról. A nyugat-magyarországi főrendek közül gróf Batthyány Ferenc 1620 őszén Bethlen Gábor oldalára állt. Kiadta a parancsot, hogy a várkert kapuján át engedjék be a felkelőket, s erről csak Hörmann várnagy tudott. 1621 tavaszán Rainbolt Collalto császári hadvezér erős sereggel vette körül a várat, így a védekezés értelmetlenné vált. Azért, hogy a várban felhalmozott puska ne kerüljön a császárhű hadak kezére, Hörmann felrobbantotta a löporkészletet és a kőszegi Felsőerdő egyik forrásánál, a Csarmas-kútnál lévő barlangba menekült. Később elfogták, majd 1621. május 27-én Bécsben kivégezték. A városi múzeumban ma is található egy legendára utaló kettős törkés, bőrtokján felirattal: „Ez az a tör és kés, mellyel miután megtalálták, megkapta árulása bérét, mert e forrás előtt elevenen megnyúzatott”. Emlékét a kőszegi Várparkban 1971-ben emelt Hörmann-kő is őrzi. A forrás fölé nemrég forrásházat építettek, lejjebb esőbeálló és szalonnasütő áll a kirándulók rendelkezésére.

I

Írottktó (kilátó): A 883 m magas Írottktó (korábban Szálkő) nemcsak a Kőszegi-hegység, hanem egyben a Dunántúl és Burgenland legmagasabb pontja is. Németül is így hívják: Geschriebenstein, azaz „Megírt kő”. A hegytetőn épült kilátótól mintegy 40 méterre, osztrák területen található – a hegynek is nevet adó – fillit-szikla, amelyen ma is kivehető a bevéselt C B E betűk, melyek egykor a Batthyány és az Eszterházy birtokok határvonalát jelölheték (Confinia Batthyanyana Esterhazyana). Az 1913-ban épült Írottktó-kilátó (1909-ig Árpád-kilátó) egyszerre két ország területén fekszik, Magyarország és Ausztria irányából egyaránt megközelíthető. Tetejéről pazar kilátásban lehet résznünk, jó idő esetén akár a Fertő-tóig és a Balatonig is ellátni. A 2010-ben felújított kilátó ingyenesen látogatható.

Írottktó tanösvény: A 2 km hosszú, 20 állomásból álló tanösvény témája a Natúrpark településeinek és a Kőszegi-hegység kirándulóhelyeinek ismertetése. Megtekinthető az Írottktó-kilátóhoz vezető gyalogút mentén.

J

Jávor-kút: A jelzésen a Borha-forrástól pár száz méterre található foglalt forrás egyedi értéket képvisel. Vízgyűjtője a Szerdahelyi-patak – Gyöngyös-patak.

József-forrás: Kőszegen a Missziós-háztól a Szent György utcán elindulva, DK-i irányban kb. 1000 m-t haladva, a szőlőskertek között található a forrás, mely Kőszeg város vízhalózatába van bekötve, vízhozama 42 l/perc. A vízhalózatba a József-forrástól 100 m-re É-ra levő Tőkés-forrás vizét is bevezették (24 órás vízhozama: 5-20 m³). A forrásvizet a 600 m³-es Hunyadi Mátyás víztározóba vezetik. Az 1930-as években a Katonai Reáliskolát látta el ivóvízzel. A jelenlegi foglalás 1980-ban készült.

K

Kalapos-kő: A Bozsokról induló jelzésen haladva érünk el 2 km megtétele után a hegygerincen található területre. Az itt található sziklák vulkáni eredetű metamorf kőzetből, zöld palából épülnek fel. Az egykori tengeralatti vulkán anyagába nagy mennyiségű mészsanyag keveredett, ez a beszivárgó csapadékvíz hatására kioldódott a kőzetből és ennek következtében a kőzet szerkezete fellazult, felgyorsítva az eróziót. A mészsanyag egyenetlenül, hol

igen nagy, hol alacsony koncentrációban halmozódott fel, ez okozza a különleges sziklaformák kialakulását.

Kálvária: A Kőszegi-hegység északkeleti végén lévő Kálvária-hegyen épült a város szinte minden pontjáról látható Kálvária-templom (392 m), amelyhez Krisztus szenvedéseit ábrázoló, 14 stációépülettel szegélyezett meredek földúton juthatunk el. A barokk templomot a pestisjárványt követően jezsuita kezdeményezésre 1729 és 1734 között építették. Mellette egy évvel később remetek is épült. Lakói között volt a templom első festője, gróf Weisz Henrich. A dombtetőről szép kilátás nyílik Kőszeg városára. A templom előtti pihenőhely felújítását követően szalonnasütőt alakítottak ki. Nem messze innen, a régi Kőfejő szélén található az 1936-ban emelt hárommalmas vasbeton Trianoni kereszt.

Kendig: A jelzésen, a Kőszegi-hegység gerincén a Vöröskereszt és a Hörmann-forrás közt félúton található hegycsúcs, ahol régen rádióállomás és meteorológiai mérőállomás működött. Az elmúlt évek fakitermelésének köszönhetően a hegycsúcsról és a gerincen továbbvezető turistaútról D-i és É-i irányba is csodálatos a kilátás.

Kereszt-küti Erdei Pihenő (volt határőrlelakanya): A hegyekben, Kőszegtől 10 km-re született meg a Vasfüggöny volt határőrbázisának gondos, természetközeli felújításával az Erdei Pihenőhely. Apartmanházak, vendégházak (volt lovarda), hegyi borospince (volt lőszerraktár), cserépkályhás turisztaszállás (volt szénátároló), erdei kápolna, játszótér, állatsimogató, szalonnasütők, szabadtéri grillezőhelyek állnak a kirándulók rendelkezésére.

Kéktúra tanösvény: lásd alpannonia® tanösvény

Kincs Villa: Az Erdő utca utolsó házának falán Magyarország talán legrégebbi fennmaradt turistajelzése a II. világháború előtti évekből származik. Gyönyörű példája annak, hogy régebben a városból a turistautak errefelé vezettek fel a hegyre. Az épület néhai Kincs István apátplébános lakóházaként szolgált.

Királyvölgyi Természetvédelmi (Madár) Tanösvény: A 1,5 km hosszú, 34 állomásból álló tanösvény – Kőszeg első tanösvénye – az Írott-kő Natúrpark jellemző növény- és állatvilágát örökíti meg egyedi festészeti technikával (Németh János). Megtekinthető Kőszegen, az Árpád tértől a Királyvölgyig tartó gyalogút mentén.

Koronaőrző Bunker: A Kálvária domb lábánál található az a földalatti pincerendszer, ahol a Szálasi-kormány idején, 1944 decemberétől 1945 márciusáig a Szent Koronát, az ezeréves magyar állami lét legismertebb szimbólumát őrizték. Az alagútrendszer egy részét felújították, így a berendezett történelmi emlékhely a nagyközönség részére látogathatóvá vált.

Kőbányai-patak: Az Elektromos-forrás vizeit összegyűjtő patak, mely először a Cáki- majd a Szerdahelyi-patakba torkollik.

Kőszegi tőzegmohás láprét: A kőszegi Alsó-erdőn található tőzegmohás láp hazánk tőzegmoha fajokban leggazdagabb területe. A II. világháborút követően eltűnt a kutatók szeme elől, hiszen a határ közelsége miatt nem volt látogatható és csak a rendszerváltást követően került elő újra. A tőzegmoha fajokon kívül kiemelkedő a keskenylevelű gyapjúsás, a füles fűz és a molyhos nyír előfordulása. Csak előzetes engedéllyel és kísérővel látogatható!

Kőszegi mocsárciprus: A valamikori Festetich-kertben (a Chernel házhoz tartozó kertben), ma a várakokban áll az az igazán impozáns virginiai mocsárciprus, amelyet a hagyomány szerint Chernel Kálmán ültetett. Kora 120 év, törzskerülete 3,5 m. Városképi és tudománytörténeti jelentősége egyaránt figyelemre méltó.

Kőszegi juharlevelű platánfa: A belváros egyik udvarában (a hajdani Unger-kertben), a jelenlegi piac mellett található. Kerülete 7,2 m, 28 m magas, kora 150 évre tehető.

Kőszegi Tájvédelmi Körzet: Területe 4305 hektár, ebből fokozottan védett területe 550 hektár. Szabadon látogatható a fokozottan védett területek

kivételével. Természetvédelmi kezelője az Őrségi Nemzeti Park Igazgatósága (Őriszentpéter). Területe lefedi az Írott-kő Natúrpark területét.

Kőszegdorozslói csarabos: A község melletti dombon, a falutól ÉNY-ra található sajátos növényegyüttes, mely egykor a község disznólegelője volt. Jellegzetessége a közönséges boróka és erdeifenyő-állomány, valamint a csarab tömeges előfordulása. A nyíltabb foltokon megjelenik a szártalan bábakalács is. Jelenleg az erdeifenyő erőteljes térhódításának köszönhetően áthatolhatatlan a sűrűség, ahol a boróka és csarab is visszaszorulóban van.

Kultúrák hegye tanösvény: A velemi (volt) Avar szállótól a Szent Vid kápolnáig tartó, 2 km hosszú, 10 táblából álló tanösvény a Szent Vid hegyen élt egykori népek kultúráját mutatja be az újkőkortól egészen a XIX. századig.

L

Libanoni cédrus: lásd Eresztvényi cédrus

Látogatóközpont: Az Őrségi Nemzeti Park 2006-ban, az Európai Unió támogatásával létrehozta a Bechtold István Természetvédelmi Látogatóközpontot, mely híven szemlélteti a Kőszegi-hegység élővilágát. Interaktív módon, játékos formában ismerkedhetünk meg itt a természettel. Hét kiállítóegységben kísérhetjük figyelemmel a madarak életét, számos érdekesség mellett sötét-kamrában hallgathatjuk az éjszakai madárhangokat, kamerák segítségével pedig a sikekfajd hétköznapjait is megfigyelhetjük. Kiállítás látható a névadóról, és híres, helyi természetvédőkről is. A központ mellett az arborétumban madárgondozó telep működik, ahol sebesült baglyokat és más ragadozómadarakat gyógyítanak. A látogatóközpont parkjában több játék, óriás puzzle, sövénylabirintus várja a látogatókat. Mellette nemrég került kialakításra tanösvényekkel, pihenőhelyekkel, szalonnasütő és grillezői lehetőséggel, igen jól felszerelt játszótérrel és nagy befogadóképességű, többfunkciós esőbeállóval az alpannonia® Túra- és szabadidőközpont.

Lukács házi árvíztorozó: lásd Abért-tó

Lukács házi kilátó és szőlőhegy: A csömötei szőlőhegyen 2010-ben egy 12 méter magas, vörösfenyőből készült kilátótornyot állítottak fel, valamint kialakításra került egy szabadidőpark is. A mellette lévő borház mintegy 150 éves épületét a lukács házi Borbarát Hölgyek gondozzák. A szőlőhegy – ahol a kilátó áll – Nagycsömöte területéhez tartozott. A mai Lukács háza települést három, korábban önálló község (Nagycsömöte, Kiscsömöte, Lukács háza) alkotja. Az itteni szőlőkről az első adat 1604-ből származik, ekkor Chemetey István a csömötei Fábán hegyen lévő pincéjét és szőlőjét a kisebbik lányára, a Tar szőlő melletti két közt pedig idősebbik lányára hagyta örökségként („a kysebbky leanyomnak a Fabyan hegyen valo pynczes Bölömeth hagyom...”). Az első hegyközségi szabályrendelet 1793-ban készült. 1858-ban a hegyen még csak 8, fából épített prés-ház állt, de a szőlőparcellák és a birtokosok száma már akkor is meghaladta a félszázat.

M

Mohás-kút: A város határában található Meszes-völgy felső szakaszán található. Vízügytője a Gyöngyös-patak, a forrásvíz hőmérséklete 10,9 °C. Vízhozama átlagosan 1,4 l/perc. A jelenlegi foglalatást a Jurisich Miklós Gimnázium természetjárói készítették 1963-ban.

N-Ny

Nagypősei berkenyék: A gyöngyösfalusi (pősei) templomtól a Pősei-hegyre vezető földúton annak tetejéig megyünk (legfelső pincesor), majd innen a pincesor utolsó telkéig sétálva, bal oldalon, szépen gondozott magánterületen találjuk a mintegy 200 éves házi berkenye fákat. Már az 1932-ben fródott „Természetvédelem és természeti emlékek” című művében Kaán Károly, a magyar természetvédelem úttörője is megemlíti a különleges méretű fákat.

O-Ö

Óház-tető: A 609 m magas Óház-tetőn álló, valószínűleg a 13. század első felében határőrizeti céllal épített várról – Castrum Kuszug - kapta nevét a később a hegyek lábánál alapított Kőszeg városa. Ez volt az Óvár, vagy Felsővár. Első írásos említése 1248-ból való, amikor a Frigyes osztrák herceg által korábban bevett várat IV. Béla csapatai visszafoglalták. 1260 körül kaptak meg adományként a Németújváriak. Később, a XIV. században, az Alsóvár (Esterházy v. Jurisics-vár) létrejöttével fokozatosan elvesztette jelentőségét. A romossá vált épület helyébe elsőként egy fából, majd 1896-ban egy kőből készült kilátót emeltek, melyet szélvihar döntött le. Az 1917-ben leomlott kilátó helyén – Kőszeg város önkormányzatának támogatásával – a feltárt lakótorony alapjaira állították fel 1996-ban a közel ezer esztendőös alapokon álló, hitelesen rekonstruált toronyvár-kilátót. Könnyű elérhetősége miatt a turisták előszeretettel látogatják. Gyönyörű kilátás nyílik innen Kőszegre, Szombathelyre, a közeli tanúhegyekre, a Ságra és Somlóra, tiszta idő esetén pedig a távolban látható a hóspíkszász Schneesberg. Az Óházat érinti a Csillaghúr tanösvény. A kilátó alatt nemrég esőbeálló és szalonnasütő épült.

Óriás (királyvölgyi) gesztenyefa torzója: A több száz éves szelídgesztenyefát Kőszegen, a Királyvölgyben találjuk. Az egykori vendéglőt elhagyva, az aszfaltos út bal oldaláról lépcső vezet hozzá. Országunk hajdan volt legnagyobb gesztenyefájának méretét ma már csak egy törzsdarab érzékelteti. A XV. századi magyar királyok által alapított szőlőbirtokok és gesztenyeerdők emlékét őrző Királyvölgyben állt több mint 500 évig a 10 méteres kerületet elérő óriás gesztenyefa. 1964-ben már nem hajtott ki és 1981-ben vágták ki ezt a sajátos módon elpusztult óriás gesztenyefát (*Castanea sativa*). E kőszegi famatuszálem torzója ma is lenyűgöző látvány. Thirring Gusztáv (1928) így ír róla: „Nemcsak Vas megyének, de az országnak is egyik leghatalmasabb fája az a gesztenye-óriás – Chernel gesztenyéje –, mely két másik, szintén tekintélyes nagyságú, 746 és 428 cm kerületű társa közelében a kőszegi Királyvölgyben áll. A mellmagasságban 925 cm kerületű, 294 cm átmérőjű fa alsó ágai majdnem a földig hajolnak s egész lugast alkotnak. Koronájának átmérője 24 m.” A pompás természeti emléket, mely már a tatárjárás idején is vagy 100 éves lehetett, először Chernel Kálmán ismertette 1864-ben a Vasárnapi Újságban, ahol a képe is megjelent. A múlt század végén elpusztult fát ki kellett vágni, azonban darabokra hasadt törzsének tövi részét abroncsba foglalva megmentették az utóknak. A torzó mellett emléktábla található.

Óriások útja tanösvény: A 7 km hosszú, 5 állomásból álló tanösvény a Széles-kő és a Kalapos-kő közötti hegygerinc jelentősebb sziklaalakzatait és kisbarlangjait mutatja be. A tanösvény a bozsoki Sibrik kastélytól vezet a látogatót a Kalapos-kőig.

Ördögárok: A kőszegi Erdő utca folytatásában a Kőszegi-hegység egyik leghosszabb, de főleg legmélyebb sziklás „szurdoka” az Ördögárok. A város közvetlen szomszédságában évtizedekkel ezelőtt még szekérút vezetett. Az üledékes kőzetek eróziós pusztulása jól megfigyelhető itt. Az „Ördögárok” elnevezés nem egyedi, sok helyen található máshol is az országban azonos vagy hasonló földrajzi név.

Ördögtányér: A jelzésen haladva a Pintér-tetőt elhagyva, és a Hétfóráshoz vezető erdészeti műutat keresztezve immár a jelzésre váltva hamarosan elérünk a sziklához. A Bozsok közelében található „Kalapos-kövek” néven ismert sziklaalakzatokhoz hasonló módon kialakult képződmény, mely a hegység ezen részén igen ritka, vulkáni eredetű metamorf kőzetből, zöld palából épül fel.

Őz-kút: Bóvízű foglalt forrás az Alsó-erdőben, Ólmod határában. Az Orszá-gos Kéktúra útvonaláról leágazó jelzésen érhető el. A forrást őzet ábrázoló dombormű díszíti. Ma is használt nevét a Szarvas-kúthoz és a Róka-kúthoz hasonlóan valószínűleg az 1920-as években kapta. A két világháború közötti időben cserkésztáborok helyszíné, abban az időben kis védőkunyhó is állt itt. Vízhözama 6 l/perc.

P

Peresznyei kastélypark: Peresznye belterületén az 1900-as évek elején a Berchtold család kezdte a park kialakítását, bár néhány faegyed kora régebbi telepítésre utal. A 6,7 hektáros területen értékes a kisebb csoportokban telepített hárs, juhar, kőris és különféle fenyőállomány, melyek egységes egészet alkotnak a tájképet meghatározó kertben.

Péterics-forrás: A Hosszú-völgy Velemhez közeli részén, a Péterics-hegy lábánál fakadó forrás. Neve valószínűleg a terület egykori tulajdonosára utal.

Pogányok: A Kőszegi-hegység déli lejtőjén fekvő Pogányok valaha önálló falu volt, ám később – bár közelebb van Kőszeghez és Cákhoz – Kőszegdoroszló „kiskertjévé”, szőlőhegyévé vált. Már az 1279-ben kelt osztálylevélben is említik Pugan néven, kiemelve az itteni borospincék jelentőségét. Itt, a jó meleg déli hegyoldalon már ősidők óta szőlőtermesztéssel foglalkoztak. Az osztálylevélből egyértelműen kitűnik, hogy a szőlőművelés a rómaiak után a koraközépkorban is folytatódott a községben. A település közelében kora vas-kori csontvázas sírok és késő vaskori kerámiatöredékek is előkerültek. Számos római kori leletet is találtak itt, melyek közül kiemelkedik egy Bacchus-fej. Még látni szép régi pincéket – a Pogányok régi borospincéi nem kőből épültek, hanem boronafalúak voltak, homlokzati bejárattal –, de szaporodik az új, kisebb-nagyobb víkendházak száma is.

R

Róka-kút: Foglalt forrás az Alsó-erdő déli részén.

S-Sz

Sáros-forrás: A Vöröskeresztől DK-i irányban a műúton haladva a Hörmann-forrás felé, kb.1500 m-re, közvetlenül a műút mellett található foglalt forrás.

Sebes pisztráng tanösvény (Lukácsháza): A 3,2 km hosszú, 3 állomásból álló tanösvény témája a Gyöngyös patak és környezetének élővilága, természeti értékei. A tanösvény Lukácsházától vezet a látogatókat a kőszegi Gulner malomig. A tanösvény mentén bejárható szakaszon kizárólag sportszerű műlegyező, pergető műcsalis módszerrel lehet horgászni.

Sibrik kastély parkja: Bozsok, a ma alig több mint 400 lakosú település a történelem folyamán két várkastéllyal is büszkélkedhetett. Épségben a késő reneszánsz Sibrik kastély maradt fenn, melyet 1554-ben említettek először. 1614-ben a török portyázások miatt erődített várkastéllyá alakították át, majd 1815-ben nyerte el mai alakját. A hagyomány azt tartja, hogy a 16. században Mátyás király vadászkastélya volt. A kastély manapság szállodaként működik, melynek szépen gondozott 8 hektáros ősparkja 1960 óta természetvédelmi terület.

Stájer-házak: A Stájer-házak néven ismert épületegyüttes Kőszegtől mintegy tíz kilométerre, a Kőszegi-hegységben áll. Az első két épületet Kőszeg városa lakóháznak építette a Stájerországból 1750-ben behívott erdészek számára, akik Mária Terézia Erdőrendtartása alapján kezdték meg környékünkön a szakszerű erdőgazdálkodást. Az erdőőrök 1780 tájától egészen 1954-ig laktak itt. 1920 után panzió működött, ahol olcsón árultottak friss tejet, sajtot, kenyeret, szalámit és bort. Chernel György vadászlatot épített itt 1830-ban. A ma is itt álló haranglábat az 1902-ben elhunyt Kayszrál Károly erdész hagyományából állították, de harangja ma Szombathelyen, a Falumúzeumban található. A haranggal nemcsak az erdőmunkások munkaidejének elejét és végét jelezték, de olykor az eltévedt turisták érdekében is megkondították. 1932-ben dr. Stur Lajos anyagi támogatásával építették fel a dr. Thirring Gusztávról elnevezett turisztaszállót, sajnos napjainkra csak az alapjai maradtak meg. Az egyik volt erdészházban a Szombathelyi Erdészeti Zrt. erdészeti múzeumot hozott létre a millicentenáriumban évében, mely a természetjárók kedvelt célpontjává vált. A házak mellett fakadó Ciklámen-forrás vize kis arborétumot öntöz. Ennek érdekessége a díszes levelű szúrósfenyő és a sárga virágú havasszépe. Ez a nálunk nem honos növény olyan jól érzi magát itt, hogy a környező erdőszeleket kivadult példányai is díszítik. Egy érdekesség: 1947. február 19-én itt mérték a hótakaró vastagságának magyarországi rekordját, 151 cm-t. A forrás alatt nemrég szalamandrakeltető került kialakításra.

Stájer-házi bükk: A Kőszegi-hegységben, a Stájer-házak mellett találjuk a több mint 200 éves közönséges bükköt. Fokozottan védett területen áll a fa, mely hatalmas koronát növesztett. Csúcsa sajnos szárad.

Stájer-házi Erdészeti Múzeum és Erdei Iskola: Az Alpoknálján, a Kőszegi-hegység szívében álló egykori erdészlakokban, a Stájer-házakban alakította ki kezelőjük, a Szombathelyi Erdészeti Zrt. 1996-ban az Erdészeti Múzeumot, 2002-ben az Erdészeti Erdei Iskolát, végül 2004-ben az Erdei Szállót. Az Erdei Szállóban egy 14, kettő 6 és egy 2 ágas – külön zuhanyzóval ellátott – szobában tudják elhelyezni a vendégeket, szükség esetén pótyagyakat biztosítanak. A szállón jól felszerelt konyha is rendelkezésre áll, de az étkeztes (reggeli, ebéd és vacsora) szállítással megoldható. Az Erdei Iskolában tanterem szolgálja az oktatást, de minél több foglalkozást igyekeznek a természetes erdei környezetben tartani. Az Erdészeti Múzeum kiállítása áttekintést nyújt az erdőgazdálkodás történetéről, a Kőszegi-hegység természetjáróiról és kuttatóiról, így az ott látható értékek fontos segítői az Erdei Iskola által nyújtott foglalkozásoknak. Az Erdei Iskola szezonálisan, március 15-től november 15-ig működik, míg az Erdei Szálló, mely fűthető, külön igény szerint télen is rendelkezésre áll. Az Erdei Iskolához történő eljutást szolgáló gépjárművek számára külön díjfizetés nélkül úthasználati engedély igényelhető, a megközelítést lehetővé tevő erdészeti magánutak használatához.

Sulter-malom (Velemi vízimalom): A vízimalom Velem határán fekszik a község szerdahelyi falúvén. Először 1568-ban említik, ekkor a Batthyányaké, majd 1715-től a rohonci Sibrik-uradalom része. A régi malom, mely a mai épület helyén állt egykor, zsúpfedeles, boronafalú épület volt. A hagyomány szerint Savanyú Jóska híres bakonyi betyár (1845-1907) egy alkalommal, pandúroktól szorongatott helyzetében a ma is meglévő borospince zsúpfedeles padlásán talált menedéket. Két vizeskerék hajtotta a malmot, amely feltehetően két őrlőkövel működött. Az egyikben őrltek, a másikon daráltak. A régi malmot

1913-ban lebontották, majd 1919-ben felújították, még egy emeletet húztak az épületre. Mindez ma is jól látható, mert az épület alsó része kő-, a felső része pedig téglafalú. Az őrléshez szükséges energiát az alig ároknyi mederben csörgedező Szerdahelyi-patak vize adta. A szokatlanul kedvező terepviszonyoknak köszönhetően valamikor a két világháború között a malom betonozott vízgyűjtőt és új, Wohanka-féle motort kapott, ezzel egyidejűleg villanyvilágítással is ellátták. Így lehetővé vált a nyári, aszályos, vízhiányos időszakban is a malom működtetése. Az idők folyamán a malom neve alig változott. Az írásos emlékek a következő változatokat őrizték meg: Riti malom, Rétyi malom, Réti malom, Schulter malom. A környékbeliek napjainkban is Réti malomként emlegetik.

Szabó-hegy: Az elnevezés a hegység Kőszeggel határos területeit foglalja magában, mely az elmúlt században a környék kiemelt üdülőkörzetévé vált. Fénykorát az 1980-as években élte. A Szabó-hegyen a Kincs-pihenő irányában hangulatos erdei tornapályán próbálhatjuk ki fizikai erőnlétünket, a terület fölött pedig felújított szalonnasütő, a műút mellett kút áll a kirándulók rendelkezésére.

Szarvas-kút (Hubertusz-forrás): Kőszegfalva közelében található forrás, ahol szépen kialakított Szarvasfejből csörgő forrásvízzel olthatjuk szomjunkat. A forrás mellett pihenőhelyet alakítottak ki esőbeállóval, padokkal, asztalokkal, tűzrakóhellyel. Megközelíthető a jelenleg nagyon gyengén jelölt , majd jelzésű úton.

Szálasi bunker: 1944. október 16-án Szálasi Ferenc vette át Magyarországon a hatalmat. Megbízta Liska Jenő budapesti nagyvállalkozót, hogy Kőszegen, a Szabó-hegy mögött építse ki a Gyepű II. vezéri védőkörlet nevű főhadiszállást. A munkálatok 1944 novemberében indultak. A közhiedelemmel ellentétben a földalatti és a felszíni létesítményeket nem munkaszolgálatosok és zsidó emberek építették, ők csak az útépítésben és a körlet kialakításában vettek részt. A főhadiszálláson Szálasi csak rövid ideig lakott, huzamosabban csak 1945. február végétől március 27-ig tartózkodott itt, majd elmenekült nyugatra. Szálasi parancsára a Szent Koronát és a koronázási jelvényeket is Kőszegre hozták, és 1945. március 27-én hajnalban a Kálvária-hegy alatti különálló bunkerből – melyet kifejezetten a korona tárolására építettek – vitték tovább. Az 50-es években berobbantott bunkert néhány éve tárták fel kőszegi vállalkozók segítségével. Jelenleg nem látogatható.

Szent Vid: A Velem felett magasodó Szent Vid-hegy az őskor óta lakott volt (586 m), tetején áll a Szent Vid kápolna, mely több kilométer távolságból is jól látható. A Szent Vid-hegy és Velem történetének megismeréséhez báró Miske Kálmán 1896-1929 között végzett kutatásai nyújtottak segítséget. A feltárások gazdagították a kelták betelepedéséről (i. e. IV-III. sz.) szerzett addigi ismerete-

ket, és számos római kori érme, ékszer és agyagedény is előkerült, sőt, egy avar-kori temető nyomait is felfedezték. Az 1929-ig tartó ásátások egyik leglátványosabb eredménye egy arany diadém volt, melyet a környékét irányító elit egyik hölgy tagja viselt megközelítőleg Kr.e. 1100-950 körül. A velemi Szentkút-forrásnál 2000 éves római kori vízvezetékre bukkantak, amely az ivóvizet szállította Savariába, a mai Szombathelyre. A falu vízellátását ma is ezekre a forrásokra épített törpevízművek biztosítják. Később vár állott e helyen – első írásos említése a XIII. századból való, Castrum Viti néven – mely a 13. században a Németújvári grófok tulajdonában volt. Jurisich Miklós 1532-ben még a Szent Vid kapitánya címet viselte, de a vár ekkor már valószínűleg romokban volt. A hegyen található Szent Vid-templomot, amelynek tornyában 13. századi kerített lőréses alapokat találtak, már a 17. század végén jelzik a források. A régi várról ma néhány csekély falmaradvány tanúskodik. A jelenlegi, egyhajós barokk épületet az egykori vár sarkbástyájára 1859-ben építették fel. Hilárian pálos szerzetes remetelakot és kápolnát is épített a régi vár helyén. A templomban a névadó Szent Vid-szobor mellett látható Szent Rókus és Szent Vendel szobra, a mellékoltárt Pietá-szobor és Szent Vítus faszobra díszíti, copf stílusú szószéke szintén a 18. század végén készült. Legrégibbi képe 1700-ból való, Mária mennybemenetelét ábrázolja (a lékai hívek adományja). A templom ma is a környékbeliek búcsújáró helye.

Széles-kő: A Bozsokról induló jelzésen haladva érjük el mintegy 2 km megtétele után a hegygerincen, a volt vasfüggöny nyíldeka mellett jobbra. Az itt található szikla – hasonlóan a pár száz méterre található Kalapos-kövekhez – vulkáni eredetű metamorf kőzetből, zöld palából épül fel. A kőzetben a mészanyag egyenetlenül, hol igen nagy, hol alacsony koncentrációban halmozódott fel, ez okozza a különleges sziklaforma kialakulását.

Szénégető-kút: Az Asztal-kőtől kb. 380 m-re DK-re, Velemtől a piros túra-jelzésen haladva az Asztal-kő irányába, majd innen a jelzésen K felé kb. 450 m-t haladva érjük el a foglalt forrást. Vízigyűjtője a Bozsoki-patak – Arany-patak – Perint – Gyöngyös-patak.

Szénsavas-kút: A városból a Szabó-hegy felé kivezető Temető utca mellett található kalcium-hidrogén karbonátos, magas keménységű, magas szénvastartalmú forrásvíz. A mesterségesen kialakított kútban 342 méter mélyről tör fel a 20 °C-os forrásvíz, a kút vízhozama 52 l/perc.

Szerdahelyi-patak: Az Írótkő csúcsa alatt induló, egészen Velemig húzódó Hosszú-völgyben fakadó források vizét összegyűjtő, Velemen és Kőszegszerdahelyen át Lukácsházánál a Gyöngyös-patakba torkolló patak.

Szikla-forrás: A jelzés Zeiger-nyereg és Stájer-házak közötti szakaszán, a Hármaspatak völgyében található foglalt forrás. Vízigyűjtője a Hármaspatak – Vogelsangbach – Gyöngyös-patak. A forrásvíz hőmérséklete 10 °C, vízhozama átlagosan 24 l/perc. Nevét a forrás mellett található nagyméretű szikláról kapta, melynek mesterségesen kialakított üregében Mária-szobor található.

Szulejmán-kilátó: A legenda szerint Szulejmán szultán az 1532-es kőszegi török ostrom idején erről a helyről, azaz a Szultán-tetőről figyelte a kőszegieket és a törökök majd 1 hónapig tartó ádáz küzdelmét. Kivilágított gyalogúton, 182 lépcsőn juthatunk fel a kilátóhoz, ahonnan egyedülálló kilátás nyílik a Kőszegi várra és a belvárosra. A kilátó érinti a útvonalat, ahonnan vagy a Kálváriára, vagy a Bechtold Látogatóközpontozhoz juthatunk el.

T-Ty

Tábor-hegy: A hegy nevének eredete homályos, valószínűleg a szlovák eredetű „tabor” szóból ered, bár írásos emlékek nem utalnak arra, hogy a hegy e részén bármikor is tábor lett volna. Ez a terület a Kőszegi-hegység főgerincének egyik „végpontja”. A kilátás a Hétforrás katlanvölgyére gyönyörű, valamint Lockenhaus (Léka) vára is látható a csúcson.

Terv-út: A Kőszegzet Velemmel összekötő – közel 9 km hosszú – közforgalmú erdei út.

Téglagyári tó: Kőszeg első tava közvetlenül a Horvátzsidány felé vezető országút mellett, vadregényes környezetben található. Az 1 ha nagyságú, 2,5-3,5 méter mély tó agyagbányászat során jött létre. Északi, nyugati és déli oldalon meredek partszegély övezi, amely keleti irányban fokozatosan lapos partszakaszba megy át. Lakói pontyok, amurok, harcsák, valamint csukák.

„Titkos bunker”: A Kendig csúcsától a Hörmann-forrás irányába indulva pár száz méterre található. Bizonyos feltételezések szerint a Szálasi bunker(rendszer) egy része, azzal egyidős, mások szerint a II. világháborút követően épült. Valójában a múlt század elején egy üdülő építéséhez kerestek vizet, ezért kutakat fúrtak, melyek kb. 30 m mélyek, de vizet még ilyen mélyen sem találtak. Sajnos jelenleg fedetlenül állnak, ami rendkívül balesetveszélyes.

Trianoni-kereszt: A Kálvária templomtól É-i irányban az épület mögött a jelzést követve 500 métert követően jutunk el az 1936-ban emelt Trianoni-kereszthez, ahonnan szép kilátás nyílik a szomszédos osztrák területekre.

Történelmi panorámaút tanösvény: A Kőszegi-hegység történelmi / kulturális értékek bíró részeit a 7 km hosszú és 10 állomásból álló tanösvény az alábbi helyszíneken mutatja be: Szultán-tető, Trianoni-kereszt, Pintér-tető, Vöröskereszt, Szálasi bunker, Pogányok, Velem – koronaőrző hely melletti parkoló, Szent-Vid hegy, Kenyér-hegy, Rótfalva (Rattersdorf).

Tündér-kút: A Kőszegi-hegység legmagasabban fekvő forrásai közé tartozik, nem foglalt forrás. Megközelíthető a Bozsokról az Írótkőre vezető jelzésről leágazó jelzésű úton. Az Ebenspanger-forrás szomszédságában található forrás neve már az 1800-as évek végéről ismert.

W V

Velemi régészeti park: Régészeti feltárt későbronzkori és vaskori házak, kemencék, műhelyek rekonstruált változatai készültek el 2012-ben Velemen. A bronzkori ház enyhén földbe mélyített, nyeregteretűs épület, a kelta ház egy félig földbe mélyített ágasfás-szelemenes, földre támaszkodó tetőzettel rendelkező, hagyományos kerámiaégető kemencével ellátott műhely. A témapark turistalátványosságként és tudományos helyként, azaz a kísérleti régészet bemutatóhelyeként is funkcionál, jelenleg szabadon látogatható.

Védett növényeket bemutató (élő) tanösvény: A tanösvény Magyarország kipusztulással veszélyeztetett növényeit mutatja be Kőszegen, a Chernel kertben (Arborétum utca). A mesterségesen nevelt növényeket kis ágyásokban találjuk, ahol a 96 faj mellett tábla mutatja azok nevét és jellemző élőhelyét.

Víztározó: lásd Abért-tó

Vöröskereszt: A hegyaljai falvakból (Velem, Cák, Bozsok) hajdanán erre vezetett a legrövidebb út a rótfalvi búcsújáró helyre. A hagyomány szerint a búcsúszok e helyen szoktak pihenőt tartani, melyet öt, méretes tölgyfa övezett. Az 1984-ben emelt vörösre festett kereszt a hegység egyik talán legfontosabb turista- és erdészeti csomópontja, hiszen innen öt irányba indulnak a forgalomtól elzárt erdészeti utak (4 közülük aszfaltozott), valamint több fontos turistajelzés is itt ágazik el, illetve érinti a pihenőhelyként kialakított helyet.

Z-Zs

Zeiger-nyereg: Erdészeti és túracsomópont a Tábor-hegy lábánál, ahonnan turista- vagy egyéb erdészeti úton öt irányban indulhatunk tovább (Szikla-forráson keresztül Stájer-házak, Hétforrás, Kereszt-kúti Erdei Pihenő, Vöröskereszt és Tábor-hegy).

TUDOD-E, HOGY

– **mikor alapították a Kőszegi Tájvédelmi Körzetet?** – A Kőszegi Tájvédelmi Körzetet 1980-ban alapította az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal, a Kőszegi-hegység természeti értékeinek, tájvédelmi adottságainak, kultúrtörténeti értékeinek megőrzése céljából. 1993-ban bővült az Alsó-réttel, így jelenleg teljes területe 4305 hektár, melyből 550 hektár fokozottan védett. Ezek a következők: Lucfenyvesmaradvány a róti erdőben; Feketefenyves; Bükkös a Stájerházaknál; Lucfenyves az Írottkő alatt; Vörösáfonyás-tölgyes; Szent Vid-hegy; Hosszú-völgy; Asztal kő; Sötét völgy – Bozsoki patak; Kalapos-kő; Cáki pincesor és környéke; Földtani szelvények, Kőszegi Tőzegmohás Láp.

A helyi jelentőségű természetvédelmi értékek: Chernel-kert; Kőszegdoroszlói csarabos-borókás; Kőszegi juharlevelű platán; Peresznyei kastély parkja; bozsoki Sibrik-kastély parkja.

– **mit jelent a Natura 2000 terület?** – Magyarország az Európai Unióhoz való csatlakozással vállalta, hogy az Unió jogrendjét a hazai szabályozásba – megfelelő igazításokkal – beépíti. Ezek értelmében hazánk köteles volt közösségi jelentőségű természetes élőhelyei, valamint állat- és növényfajai védelmében területeket kijelölni, amelyek így az EU ökológiai hálózatának, a Natura 2000 hálózatnak a részeivé váltak. Az európai szinten jelentős természeti értékek megóvását célzó Natura 2000 hálózatba 1,91 millió hektárnyi terület tartozik, ami országunk 20,6 százaléka. A Natura 2000 területek 20 százaléka szántóterület, 20 százaléka erdő, 40 százaléka gyepek, a többi pedig tó és egyéb vizes terület. Nem csoda hát, hogy ezek között igen nagy százalékban vannak mezőgazdasági területek, gyepek, tavak, folyók, erdők, ahol évszázadok óta gazdálkodás folyik. A Natura 2000 területek védelmében tehát különösen hangsúlyos a gazdálkodók, a fenntartók, hagyományos gazdálkodási módok szerepe. Az Írottkő Natúrpark területének 25 %-a Natura 2000 terület (Kőszegi-hegység, Ablánc-patak völgye, Gyöngyös-patak és Kőszegi Alsórét kiemelt jelentőségű különleges természet-megőrzési területe).

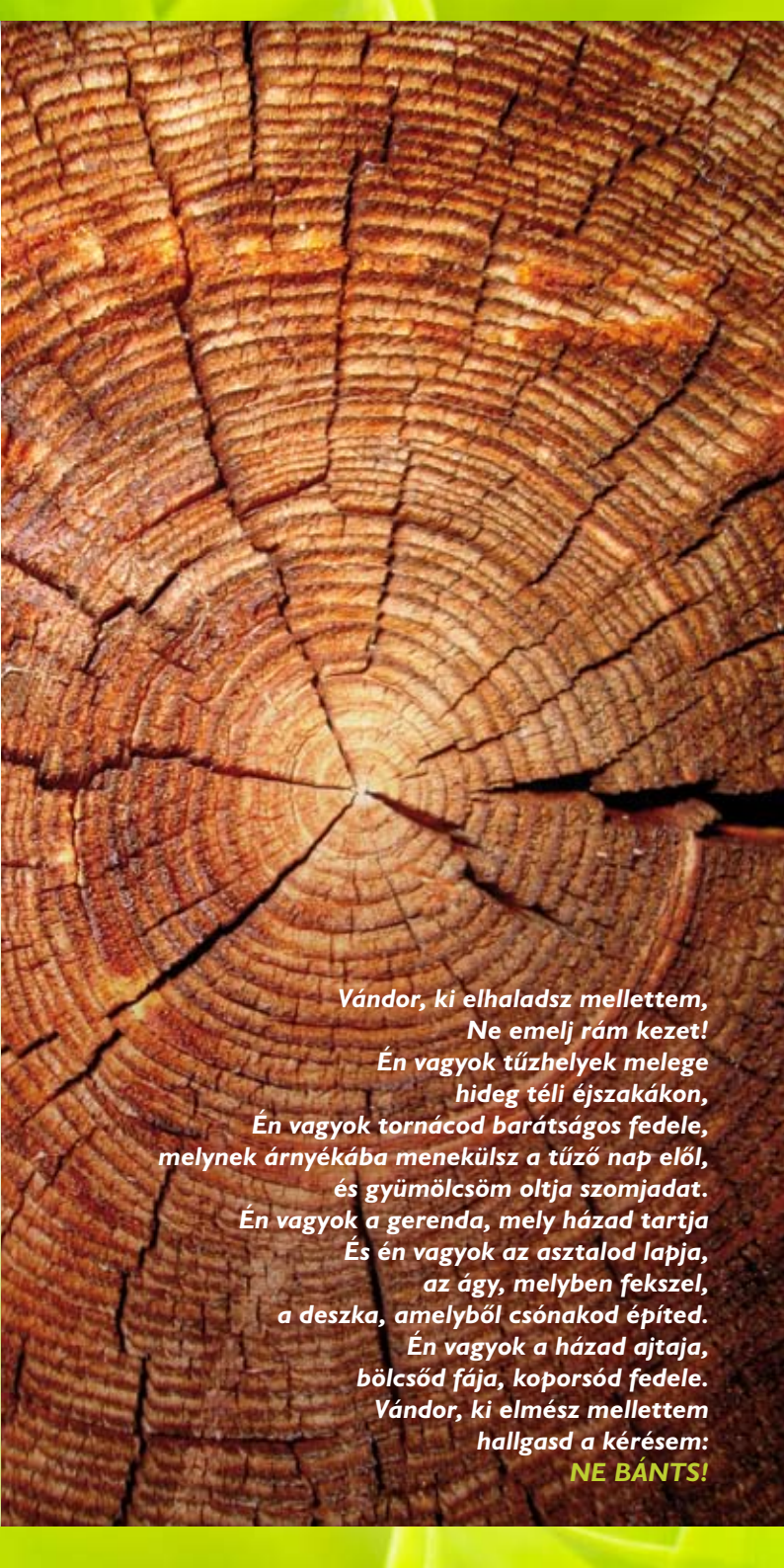
– **mi a természetvédelem?** – A tudományos és kultúrtörténeti szempontból kiemelkedő jelentőségű természeti értékek megőrzése, védelme és meghatározott célú felhasználása.

– **mi a tanösvény?** – Tematikus túraútvonal, amelyen állomáshelyekhez kötődően, táblák és kiadványok segítségével ismerhető meg az érintett terület természeti és kulturális öröksége. Különösen azok számára ajánljuk, akik a természetet önállóan, aktívan szeretnék megismerni.

– **mit jelent a forrásfoglalás?** – Turisztikai, vagy esztétikai célból a felszínre bukkanó víz foglalatra helyezését jelenti, amellyel védjük a forrás víztani és természetvédelmi értékeit. Célja, hogy élvezhetővé, hozzáférhetővé tegye a forrásvizet, illetve megóvja a szennyeződésektől (Típusai: merítős (régebi típusúak), vagy kifolyócsöves (ülepítőmedencés vagy galériás).

– **mi a környezetvédelem?** – Az a tevékenység, magatartásforma, amellyel természetes és ember által alakított és/vagy létrehozott környezetünket (kizárólag) az ember által okozott káros hatásoktól megvédjük (lito-, hidro-, bio-, urbanoszféra).

– **mik a környezeti ártalmak?** – Hulladék, zaj, rezgés, sugárzás, bűz, hő, fény, erózió stb.

*Vándor, ki elhaladsz mellettem,
Ne emelj rám kezet!
Én vagyok tűzhelyek melege
hideg téli éjszakákon,
Én vagyok tornácod barátságos fedele,
melynek árnyékába menekülsz a tűző nap elől,
és gyümölcsöm oltja szomjadat.
Én vagyok a gerenda, mely házad tartja
És én vagyok az asztalod lapja,
az ágy, melyben fekszel,
a deszka, amelyből csónakod építed.
Én vagyok a házad ajtaja,
bölcsőd fája, koporsód fedele.
Vándor, ki elmész mellettem
hallgasd a kérésemet:
NE BÁNTSI!*

A kiadvány a Green Mountain projekt keretében készült.

Fő partner

Macerata
Provincia (IT)

Partnerek

Monti Sibillini
Nemzeti Park (IT)

Herzegovina-Neretva
Megye (BA)

Kőszegi Kistérség
(HU)

Szlovák
Környezetvédelmi
Ügynökség (SK)

AREC Raumberg-
Gumpenstein (AT)

Smolyani Régió (BG)

Pljevlja Város
Önkormányzata
(MNE)

Sölktales Nemzeti
Park (AT)

Epiruszi Régió
(GR)

Romsilva (RO)

